

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στις γυναίκες της ακαδημαϊκής κοινότητας της Μεσογείου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ (ΕΥ)

Αναστασία Ζαμπανιώτου
Καθηγήτρια, Τμήμα Χημικών Μηχανικών, Πολυτεχνική Σχολή

AUTH

RC 19

ΓΝΩΣΤΙΚΗ / ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Κοινωνικές Επιστήμες
Επιστήμες Μηχανικού

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΡΘΡΟΥ

03

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτή η εργασία επικεντρώνεται στις επιπτώσεις που προκαλεί η πανδημία COVID-19 στις γυναίκες πανεπιστημιακούς της Μεσογείου, και θέτει τα εξής ερωτήματα: α) Πώς η τρέχουσα πανδημία διαιωνίζει τις υπάρχουσες ανισότητες φύλου; β) Μπορούν αυτές οι ανισότητες φύλου να μετριαστούν μέσω νέων συνειδητοποιήσεων και ήπιας ηγεσίας στα πανεπιστήμια;. Η μελέτη διαβλέπει ότι οι «αναγκαστικές» αλλαγές στους ρόλους των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια τις οποίες επιβάλλει η πανδημία μπορεί να επιταχύνουν την εξέλιξη των συμπεριφορών, κανόνων και πολιτικών για την ισότητα. Παρατίθενται γι' αυτό ορισμένες στρατηγικές ισότητας για τα πανεπιστήμια για τη μετα-COVID-19 εποχή. Μπορούμε να βγούμε από αυτήν την πανδημία όλοι μας πιο ισότιμοι, συμπονετικοί και δυνατοί.

Η μελέτη βασίζεται στην δημοσίευση «A. Zambanioti. Towards Gender Equality in Higher Education Institutions: Equal Female Academics in the Mediterranean during and after the COVID-19 pandemic» που δημοσιεύτηκε την Τετάρτη 22 Ιουλίου 2020, στο ειδικό τεύχος «Higher Education after the COVID-19 crisis» του GLOBAL UNIVERSITY NETWORK FOR INNOVATION.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ/ KEYWORDS

COVID-19
Γυναίκες
Ισότητα των φύλων
Πανεπιστήμια
Μεσόγειος
Τηλεκπαίδευση

ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Από ιδίους πόρους

Research

Covid-19

Εισαγωγή

Η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει διαφορετικά τους άνδρες και τις γυναίκες, όχι μόνο ως προς την αντοχή τους στον ιό, αλλά και ως προς τις επιδόσεις τους στο επάγγελμα και την εργασία τους (Henriques, 2020). Η πανδημία επηρέασε την τριτοβάθμια εκπαίδευση, επιβάλλοντας την ηλεκτρονική διδασκαλία και την ηλεκτρονική μάθηση προς αποφυγή συνωστισμού στις αίθουσες διδασκαλίας. Παράλληλα, οι κοινωνικές αποστάσεις και η αυστηρή απαγόρευση κυκλοφορίας που συνδέονται με την πανδημική κρίση έπληξαν τις υπηρεσίες παιδικής μέριμνας και επέβαλαν την παραμονή των παιδιών στο σπίτι, αυξάνοντας την παιδική μέριμνα από τους γονείς. Οι αυξημένες ανάγκες παιδικής μέριμνας, που διαμορφώνονται ανάλογα και σύμφωνα με τη σύνθεση και τον τύπο του νοικοκυριού, έχουν αντίκτυπο στον καταμερισμό των οικογενειακών δραστηριοτήτων και αναγκών στα δύο φύλα, και, βέβαια, έχουν αντίκτυπο στην απόδοση των γονέων στην δική τους προσωπική απασχόληση (Hurkau και Petrongolo, 2020). Αυτό φαίνεται να έχει μεγάλο αντίκτυπο στις γυναίκες πανεπιστημιακούς που αναγκάζονται να διδάσκουν από το σπίτι, για να εκπληρώνουν τις ερευνητικές και συγγραφικές ανάγκες, συγχρόνως με την επιτήρηση και φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων της οικογένειας.

Λίγα έχουν γίνει, για να διασφαλιστεί ότι οι διαφοροποιημένες ανάγκες των γυναικών και οι ανισότητες αντικατοπτρίζονται στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, κατά την ανάλυση των πρόσφατων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης στα Μεσογειακά πανεπιστήμια. Είναι σημαντικό οι κανόνες, οι ρόλοι και οι σχέσεις που επηρεάζουν την επαγγελματική ζωή των γυναικών και των ανδρών να εξετάζονται κατά τη λήψη αποφάσεων στα πανεπιστήμια, κατά τη φάση της πανδημίας και στη μετα-COVID-19 εποχή (Wenham, Smith, Morgan, 2020).

Με τη λήψη των ευρημάτων που έχουν αντληθεί μέχρι στιγμής από την κρίση, φαίνεται ότι η συμμετοχή των γυναικών σε ηγετικούς ρόλους έχει σαν αποτέλεσμα την καθοδήγηση των κοινωνιών και ομάδων με μεγαλύτερη συναισθηματική νοημοσύνη,

σύμφωνα με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Παρακολούθησης Ετοιμότητας του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO, 2019). Η εμπειρία επιβεβαιώνει τη σημασία ενσωμάτωσης της διάστασης ισότητας σε στρατηγικές ετοιμότητας και σε προσπάθειες βελτίωσης της αποτελεσματικότητας κατά τη διάρκεια των υγειονομικών κινδύνων και άλλων κινδύνων (Wenham, Smith, Morgan, 2020). Επιπλέον, δεδομένου ότι οι ηγέτες καθορίζουν πού πηγαίνει η χρηματοδότηση της έρευνας, χρειάζονται γυναίκες σε θέσεις ηγεσίας, για να φέρουν μια πιο συμπονετική, ήπια αλλά και ισχυρή ηγεσία στους οργανισμούς και τα πανεπιστήμια (Farrar και Gupta, 2020).

Ο σκοπός αυτής της μελέτης είναι: α) να εξετάσει το ερώτημα πώς η τρέχουσα πανδημία ενισχύει τις υπάρχουσες ανισότητες άνδρα-γυναίκα στην οικογένεια και την επαγγελματική ζωή με την επιβολή της εργασίας και διδασκαλίας εξ αποστάσεως στα Πανεπιστήμια, και β) να διερευνήσει εάν αυτές οι ανισότητες μπορούν να μετριαστούν μέσω νέων κοινωνικών κανόνων φροντίδας, λαμβάνοντας υπόψη την περίπτωση των γυναικών ακαδημαϊκών στο μεσογειακό πλαίσιο. Η συγγραφέας στοχεύει να παρουσιάσει ιδέες για πολιτικές ισότητας στα πανεπιστήμια που προτείνει το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE 2020), ώστε να διασφαλιστεί η διάσταση του φύλου στη λήψη σημαντικών αποφάσεων κατά τη διάρκεια και μετά την κρίση της πανδημίας.

Μέθοδος

Η μελέτη αυτή στηρίζεται σε πολύ πρόσφατα ευρήματα, του έτους 2020 κυρίως, και σε απόψεις σχετικές με την επίπτωση του COVID-19 στις γυναίκες, τα οποία προέκυψαν από αναζητήσεις βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων και σχετικών περιοδικών. Βέβαια, οι καταχωρίσεις δεν είναι εξαντλητικές, καθώς νέες έρευνες και μελέτες προστίθενται κάθε μέρα, επειδή η πανδημία COVID-19 συνεχίζεται. Τα συμπεράσματα δεν βασίζονται σε κάποια εξαντλητική επισκόπηση με καλά δομημένο ερωτηματολόγιο, αλλά στα παραπάνω ευρήματα και στην εμπειρία των γυναικών των Πολυτεχνικών Σχολών των Μεσογειακών χωρών που συμμετέχουν στο Δίκτυο των Πολυτεχνικών Σχολών της Μεσογείου (RMEI) του οποίου η Πολυτεχνική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου αποτελεί μέλος (<http://www.rmei.info/>).

Χρησιμοποιώντας μια εμπειρική προσέγγιση και συνδυάζοντας την εμπειρία πολλών γυναικών ακαδημαϊκών της Μεσογείου του Δικτύου RMEI αναφορικά με τις προκλήσεις που δημιουργήθηκαν στην καθημερινή τους ζωή και ακαδημαϊκή ενασχόληση με την εργασία εξ αποστάσεως λόγω της καραντίνας που επιβλήθηκε με τον COVID-19, αποπειράθηκε μια προσέγγιση των επιπτώσεων της πανδημίας στις γυναίκες ακαδημαϊκούς, ψάχνοντας απαντήσεις στα ερωτήματα:

- Τι αλλαγές θα φέρει η πανδημία στα πανεπιστήμια σχετικά με την ισότητα των ανδρών-γυναικών;
- Τι γίνεται με εκείνους που υποφέρουν περισσότερο από τα κυρίαρχα μοντέλα, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών στα πανεπιστήμια της Μεσογείου;

Υποθέσεις της μελέτης και βιβλιογραφικά ευρήματα

Ανισότητες φύλου στη Μεσόγειο

Σε παγκόσμιο επίπεδο οι αλλαγές που προκαλούνται από την πανδημία COVID-19 φτάνουν στον πυρήνα του κοινωνικοοικονομικού μοντέλου της παγκοσμιοποίησης το οποίο βασίστηκε σε μια σειρά από υποθέσεις που τώρα πρέπει να μεταρρυθμιστούν, γιατί πρέπει να εξετάσουν πιο προσεκτικά τις ανισότητες φύλου σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας (Mas και Pallais, 2017).

Η οικογενειακή δομή και τα πρότυπα απασχόλησης έχουν αλλάξει στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια, το ίδιο και οι πολιτικές σε σχέση με το φύλο. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η διάσταση του φύλου έχει εισέλθει στις νέες οικογενειακές πολιτικές, με ισχυρή επίδραση στα πρότυπα γονικής απασχόλησης, με στόχο την αύξηση της συμμετοχής των μητέρων στην αγορά εργασίας και τη δυνατότητα των γυναικών να έχουν πρόσβαση σε υψηλές ακαδημαϊκές θέσεις. Ωστόσο, για την περιοχή της Μεσογείου, το επικρατούν κοινωνικοοικονομικό μοντέλο που χαρακτηρίζεται από πατριарχικά πρότυπα εξουσίας εξακολουθεί να αμφισβητείται λόγω της συρρίκνωσης ή της έλλειψης της θεώρησης της ισότητας των φύλων. Οι γυναίκες είναι κατά κύριο λόγο υπεύθυνες για τη μη αμειβόμενη εργασία στο σπίτι, δεδομένου ότι η παραδοσιακή οικογενειακή φροντίδα από τις γυναίκες είναι κεντρική για όλες σχεδόν τις χώρες της Μεσογείου, ακόμη και για τις γυναίκες με ευθύνες ενός ανώτερου επιπέδου ακαδημαϊκού φορέα (Minello, 2020).

Ωστόσο, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στις διάφορες γεωγραφικές πλευρές της Μεσογείου είναι διαφορετικές λόγω διαφορετικών πολιτισμικών παραγόντων. Ενώ στις χώρες της Μεσογείου που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ανισότητα συνδέεται, κυρίως, με την κοινωνική σφαίρα, στη χώρα της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA χώρες) η κατάσταση είναι πιο περίπλοκη, καθώς η κοινωνική και η ιδιωτική σφαίρα επικαλύπτονται, ειδικά για τις γυναίκες. Οι πολιτισμικοί παράγοντες έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην αυτονομία των γυναικών πέρα από την οικογένεια. Οι πολιτικές που υποστηρίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθούν να καλύψουν το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, έχουν παραβλέψει τις ιδιαιτερότητες των χωρών MENA και εξαγουν μοντέλα προσαρμοσμένα για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Talani και Giusti, 2017).

COVID-19 και επιπτώσεις στη διεθνή επιστημονική κινητικότητα

Μια σημαντική αλλαγή που επιφέρει η πανδημία COVID-19 είναι η ευελιξία στον χώρο εργασίας. Τα πανεπιστήμια λειτουργούν μέσω τηλεδιάσκεψης, και εργασίας και μάθησης εξ αποστάσεως. Οι πανεπιστημιούπολεις άδειασαν, η διδασκαλία έχει απομακρυνθεί από την αίθουσα, τα μαθήματα μετατράπηκαν σε εικονικά μαθήματα, η εργαστηριακή έρευνα έχει σχεδόν κλείσει ή περιοριστεί, τα συνέδρια ακυρώνονται, τα επιστημονικά ταξίδια έχουν σταματήσει.

Οι κύριοι πυλώνες της παγκοσμιοποίησης, που ήταν η έννοια των ανοιχτών συνόρων και της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, προϊόντων, κεφαλαίων και ανθρώπων, μετά το αναγκαστικό κλείσιμο των συνόρων παγκοσμίως έχουν παγώσει, και πάγωσαν επίσης την κινητικότητα των φοιτητών και των πανεπιστημιακών καθηγητών για ανταλλαγή γνώσεων και ερευνητική συνεργασία, ως άμυνα κατά της εξάπλωσης του ιού. Οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί προκάλεσαν αβεβαιότητα σε πολλούς ακαδημαϊκούς; από τους οποίους πολλοί χρειάζεται να ταξιδεύουν για επιστημονικούς σκοπούς και σκοπούς συνεργασίας διεθνών προγραμμάτων. Απαιτείται περαιτέρω εξέταση των επιπτώσεων της καραντίνας στις επαγγελματικές ανάγκες μετακίνησης ακαδημαϊκών γυναικών και ανδρών (Wenham et al., 2020).

COVID-19 και γυναίκες ακαδημαϊκοί

Οι γυναίκες στην ακαδημαϊκή κοινότητα και την έρευνα επηρεάζονται από το κλείσιμο των σχολείων των παιδιών τους. Το σπίτι αποτελεί μια σφαίρα φροντίδας αλλά και σχέσεων εξουσίας. Για τις γυναίκες ακαδημαϊκούς, συγκεκριμένα, ως ομάδα παρατηρήθηκε ότι, ενώ αγωνίζονται για την επαγγελματική και οικογενειακή ισορροπία στην περίοδο της πανδημίας και όχι μόνο, η ερευνητική παραγωγικότητα τους μειώθηκε κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής απομόνωσης στο σπίτι (Caron 2020; Flaherty, 2020).

Ενώ οι άνδρες ακαδημαϊκοί είναι πιο πιθανό να δουν ως ευκαιρία την εργασία από το σπίτι και να επικεντρώσουν την προσοχή τους στην ακαδημαϊκή τους απασχόληση (συγγραφή δημοσιεύσεων, ερευνητικά έργα κ.λπ.), οι γυναίκες έχουν την τάση να αναλαμβάνουν περισσότερες δραστηριότητες που σχετίζονται με το να διασφαλίσουν ότι η οικογένεια, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι τα πάνε καλά, ενώ η πανδημία έχει υπεραυξήσει αυτές τις φροντίδες, κυρίως, στις νέες μητέρες που καλούνται να τα βγάλουν πέρα χωρίς βοήθεια από την ευρύτερη οικογένεια, λόγω περιοριστικών μέτρων (Henriques, 2020). Εάν οι ρυθμίσεις αυτές επιμείνουν, θα επηρεάσουν δυσανάλογα τις γυναίκες ακαδημαϊκούς και τις ερευνήτριες-μητέρες με μικρά παιδιά, καθώς και εκείνες που βρίσκονται στην αρχή της σταδιοδρομίας τους και αγωνίζονται να συνδυάσουν τη σταδιοδρομία τους με τις ανάγκες φροντίδας των παιδιών (Minello, 2020).

Όπως φαίνεται από μια μελέτη πάνω στην οικονομική επιστήμη και έρευνα, παρόλο που η πανδημία και η εργασία από το σπίτι έχουν αυξήσει την ερευνητική παραγωγή στον τομέα αυτόν, οι γυναίκες δεν υποβάλλουν νέες εργασίες για δημοσίευση με τον ίδιο ρυθμό που οι άνδρες ομόλογοί τους υποβάλλουν, υποδηλώνοντας ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας με τον άνισο καταμερισμό της εργασίας στο σπίτι είναι ιδιαίτερα επιζήμιες για την ερευνητική δραστηριότητα των γυναικών ακαδημαϊκών (Amano-Patiño et al., 2020).

Σε ορισμένες χειρότερες περιπτώσεις, η βία κατά των γυναικών έχει αυξηθεί, ακόμη και ανάμεσα σε άτομα υψηλού επιστημονικού επιπέδου. Αν και η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να επηρεάσει άνδρες και γυναίκες, οι γυναίκες βιώνουν τη βία σε δυσανάλογα μεγαλύτερο ποσοστό. Στη Γαλλία, οι περιπτώσεις αυξήθηκαν κατά ένα τρίτο την πρώτη εβδομάδα του εγκλεισμού στο σπίτι, ενώ οι αναφορές βίας αυξήθηκαν κατά 75% στην Αυστραλία και οι περιπτώσεις διπλασιάστηκαν στον Λίβανο (Henriques, 2020).

Όμως, πρέπει να σημειωθεί ότι, παρόλο που το κλείσιμο σχολείων για τον έλεγχο του COVID-19 στις περισσότερες χώρες παγκοσμίως μπορεί να έχει διαφορετική επίδραση στις γυναίκες, οι οποίες παρέχουν το μεγαλύτερο μέρος της άτυπης φροντίδας εντός των οικογενειών, με συνέπεια τον περιορισμό της επαγγελματικής τους εργασίας και των οικονομικών ευκαιριών, σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό μπορεί να έχει θετική επίδραση στις γυναίκες ακαδημαϊκούς, επειδή διευκολύνει τον συνδυασμό σταδιοδρομίας και οικογενειακής φροντίδας ταυτόχρονα, με την εξοικονόμηση χρόνου από τον περιορισμό της μετακίνησης (Henriques, 2020).

Συμπεράσματα σχετικά με την τηλεργασία και την ισότητα

Η αναζήτηση των πιο πρόσφατων μελετών και απόψεων κατέστησε σαφές ότι για τις γυναίκες πανεπιστημιακούς η «εξαναγκασμένη» τηλεργασία από το σπίτι και οι τηλεδιασκέψεις μπορούν να αποτελέσουν μια πρόκληση αλλά και μια ευκαιρία, ανάλογα με την περίπτωση. Ενώ τα στοιχεία δείχνουν ότι η απασχόληση των γυναικών ακαδημαϊκών σε μια ψηφιακή νέα πραγματικότητα θα αναδείξει σοβαρά θέματα ανισότητας, υπάρχουν λόγοι αισιοδοξίας μακροπρόθεσμα.

Ο διαχωρισμός της παιδικής μέριμνας θα εξαρτηθεί από την ευελιξία εργασίας που έχει κάθε γονέας για τη φροντίδα των παιδιών. Όσον αφορά τη Μεσόγειο, ο κύριος ρόλος της φροντίδας των παιδιών είναι στους ώμους των γυναικών σε όλα σχεδόν τα επίπεδα (από μη μορφωμένες γυναίκες έως ακαδημαϊκούς επιστήμονες), είτε πρόκειται για διγονεϊκές οικογένειες ή για μονογονεϊκές. Το μεγάλης διάρκειας κλείσιμο κέντρων παιδικής μέριμνας και σχολείων, με τα παιδιά να μένουν στο σπίτι, θέτει ιδιαίτερα σοβαρές προκλήσεις για τους γονείς μονογονεϊκών οικογενειών που αναθρέφουν μόνοι τους τα παιδιά —που στην περίπτωση των μεσογειακών χωρών η πλειοψηφία είναι γυναίκες. Ως εκ τούτου, η τηλεργασία μπορεί να είναι πολύ αρνητική για μητέρες με μικρά παιδιά οι οποίες εργάζονται από το σπίτι, όπου οι σύζυγοι δεν μοιράζονται τη φροντίδα των παιδιών ή δεν υπάρχουν, γιατί η κλασική βοήθεια που έχουν οι οικογένειες στη Μεσόγειο από τους παππούδες/γιαγιάδες για την ανατροφή των παιδιών δε μπορεί να συμβεί λόγω απομόνωσης εξαιτίας του φόβου του ιού και των περιοριστικών μέτρων.

Ο καταμερισμός φροντίδας στην οικογένεια στις περισσότερες μεσογειακές χώρες είναι στην πραγματικότητα μη ισορροπημένος μεταξύ των δύο φύλων, ακόμη σε ζευγάρια ζευγαριών με υψηλή μόρφωση. Εάν προσθέσουμε το γεγονός ότι για τους ακαδημαϊκούς εργαζομένους η σιωπή και η συγκέντρωση είναι καθοριστικής σημασίας για τη σκέψη, τη διδασκαλία και τις διαδικτυακές συναντήσεις με διεθνείς συνεργάτες που απαιτούν χώρο και χρόνο του ατόμου, τότε γίνεται φανερό πόσο δύσκολο είναι για μια γυναίκα ακαδημαϊκή με μικρά παιδιά και ευθύνη για τη φροντίδα του σπιτιού, χωρίς σοβαρό μοίρασμα αυτών με τον σύζυγο ή άλλη βοήθεια, να είναι, συγχρόνως, αποδοτική και χαλαρή στις ακαδημαϊκές της υποχρεώσεις. Το γεγονός αυτό, προφανώς, δημιουργεί ένα μεγάλο βάρος για τις γυναίκες ακαδημαϊκούς-μητέρες στις χώρες της Μεσογείου, εμποδίζοντάς τους να επιτύχουν μεγάλο όγκο επιστημονικών αποτε-

λεσμάτων (συγγραφή και δημοσίευση επιστημονικών άρθρων και ερευνητικών έργων) που απαιτούνται για την ακαδημαϊκή τους προβολή και εξέλιξη.

Ωστόσο, αυτό πιθανότατα συμβαίνει με νέες καθηγήτριες/ερευνήτριες, ιδιαίτερα όταν είναι μητέρες, ενώ σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις οι γυναίκες μπορεί να επηρεαστούν πιο ευεργετικά από τις ευκαιρίες τηλεργασίας, επειδή επωφελούνται από τα ευέλικτα προγράμματα εργασίας και από τον μικρότερο χρόνο μετακίνησης. Για τις μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες-ακαδημαϊκούς ή για νέες χωρίς παιδιά, η τηλεργασία μπορεί να είναι θετική, επειδή δίνει τη δυνατότητα καλύτερης επικέντρωσης στην επιστημονική παραγωγή και κερδίζει χρόνο από την φυσική συναναστροφή στο πανεπιστήμιο, η οποία πολλές φορές μπορεί να είναι και συγκρουσιακή. Ωστόσο, η κρίση COVID-19 μπορεί να φέρει κάποιες αλλαγές, τaráσσοντας τους υπάρχοντες κοινωνικούς κανόνες και ανισότητες φύλου στη Μεσόγειο αλλά και παγκοσμίως. Διαφαίνεται μια αλλαγή που ξεκίνησε με την πανδημική κρίση, επειδή οι πατέρες αναγκάζονται σιγά-σιγά να εξοικειωθούν με τις ανάγκες φροντίδας των παιδιών και των οικογενειών τους, αυτή η αλλαγή η οποία μπορεί να έχει μια πιο μόνιμη βάση και να επηρεάσει με θετικό τρόπο αρνητικές προκαταλήψεις και βολέματα και να δημιουργήσει μια μεγαλύτερη ενσυναίσθηση στους άνδρες. Ελπιδοφόρο είναι ότι στοιχεία έχουν δείξει ότι οι «αναγκαστικές» αλλαγές στους ρόλους των φύλων μπορεί να έχουν μόνιμες συνέπειες, πέρα από τις βραχυπρόθεσμες, διαβρώνοντας τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς επικρατούντες κανόνες και επιταχύνοντας την εξέλιξη της ισότητας των φύλων στην οικογένεια, την κοινωνία, τα πανεπιστήμια. Η εμπειρία του παρελθόντος δείχνει ότι οι αλλαγές στις οικογενειακές ρυθμίσεις που προκαλούνται από κρίσεις ή εφαρμογή πολιτικών ισότητας φύλου μπορεί να έχουν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα (Hurkau and Petrongolo, 2020). Δεδομένου του μεγέθους των αλλαγών στην παιδική μέριμνα οι οποίες προκαλούνται από την τρέχουσα κρίση, είναι πολύ πιθανό να υπάρξουν σημαντικές μελλοντικές μετατοπίσεις των κοινωνικών κανόνων. Με την προώθηση ευέλικτων εργασιακών ρυθμίσεων για τις γυναίκες και τους άνδρες και με τον σαφή καθορισμό των υποχρεώσεων παιδικής μέριμνας και από τα δύο φύλα, η κρίση μπορεί να μειώσει μακροπρόθεσμα την άδικη ανισότητα των φύλων. Η άδεια πατρότητας υποδηλώνει ότι ακόμη και η σύντομη συμμετοχή των πατέρων στη μέριμνα των παιδιών μπορεί να επιφέρει μακροπρόθεσμες αλλαγές στον καταμερισμό των ευθυνών των δύο φύλων αναφορικά με την παιδική μέριμνα (Farré and González, 2019).

Τέλος, κάθε προσπάθεια μετριασμού του κοινωνικοοικονομικού κόστους του COVID-19 χωρίς τον φακό του φύλου μειώνει την αποτελεσματικότητά του (Roy, 2020). Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των γυναικών αποτελεί μέρος μιας στρατηγικής για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γενικά την ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών. Στη μετα-COVID-19 εποχή, είναι ζωτικής σημασίας να αυξηθεί η ετοιμότητα και η ανταπόκριση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ταχείας αναγνώρισης των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων, και να ληφθεί υπόψη η διάσταση του φύλου σε όλα τα επίπεδα της λειτουργίας των πανεπιστημίων με προτεραιότητα σε μεταρρυθμίσεις υψηλής σημασίας, όπως η ακαδημαϊκή εξέλιξη, η πρόληψη μεροληψίας και προκαταλήψεων σε όλα τα επίπεδα, η εφαρμογή μέτρων για την ευαισθητοποίηση μέσω της επικοινωνίας και δημιουργίας μιας κοινότητας με πρακτικές εφαρμογές κ.λπ.

Μέτρα ισότητας για τη μετα-COVID-19 εποχή στα πανεπιστήμια

Παρόλο που η βραχυπρόθεσμη ανάγκη είναι να αντιμετωπιστούν οι άμεσες συνέπειες της τρέχουσας πανδημίας στα δυο φύλα, επισημαίνουμε ότι είναι αναγκαία μια μακροπρόθεσμη ανοδική πορεία για την ισότητα, και προτείνουμε ορισμένες πολιτικές δράσεις και μέτρα, για να εξεταστούν από τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Μεσογείου. Οι προτεινόμενες πολιτικές είναι:

Γενικές πολιτικές

- Αντιμετώπιση των οικογενειακών ευθυνών με ισότητα, σχεδιάζοντας προγράμματα γονικής άδειας επί πληρωμή με βάση την κατάσταση φροντίδας.
- Μακροπρόθεσμη επένδυση στην ισότητα των φύλων με την προετοιμασία προϋπολογισμών για ενέργειες σχετικές.

Πολιτικές και μέτρα για την Πανεπιστημιακή Κοινότητα

- Δημιουργία ενός πιο ευαίσθητου κλίματος ως προς την ισότητα φύλων σε όλους τους τομείς της πανεπιστημιακής κοινότητας.
- Συλλογή δεδομένων κατά φύλο: Τα δεδομένα αυτά θα χρησιμεύσουν ως βάση για τον προϋπολογισμό των φύλων στα Πανεπιστήμια.
- Πιο ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας: Εκτός από τις επίσημες άδειες, τα μέλη μιας σχολής θα πρέπει να τύχουν ευελιξίας, ώστε να τους επιτρέπεται να ανταποκρίνονται στις οικογενειακές ανάγκες.
- Να επωφεληθούμε από τη νομική αλλαγή για πανεπιστήμια που προωθείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις μεσογειακές χώρες που ανήκουν στην Ευρώπη.
- Να γίνουν κοινωνικές αλλαγές ελέγχοντας την προκατάληψη του κατά των γυναικών: Αυτό μπορεί να γίνει προσφέροντας εκπαίδευση σχετικά με θέματα ισότητας φύλου σε καθηγητές και προσωπικό και χρησιμοποιώντας σαφή επικοινωνία πολιτικής φύλου.
- Να χρησιμοποιήσουμε την τέχνη για τη διάλυση των στερεότυπων σχετικά με τα φύλα και τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων, σε επίπεδο φοιτητών.

Συμπεράσματα

Αν και το βάθος μιας κοινωνικοοικονομικής κρίσης δύσκολα μπορεί να εκτιμηθεί, η πανδημία COVID-19 έχει δείξει ότι η πανεπιστημιακή κοινότητα δεν ήταν αποτελεσματικά προετοιμασμένη, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη την επικρατούσα ανισότητα ανδρών-γυναικών.

Οι γυναίκες ακαδημαϊκοί της Μεσογείου επηρεάστηκαν περισσότερο από την τηλεργασία σε σχέση με τους άνδρες ομόλογούς τους, λόγω της αυξημένης φροντίδας της οικογένειας και των παιδιών που πέφτει σε αυτές, ιδιαίτερα στη Μεσόγειο. Η ακαδημαϊκή εργασία που βασίζεται στον αριθμό και την ποιότητα των επιστημονικών

δημοσιεύσεων ενός ατόμου, καθώς και την επιτυχία εισροής χρηματοδότησης ερευνητικών έργων, είναι βασικά ασυμβίβαστη με τη φροντίδα των παιδιών, εφόσον δεν μοιράζονται τις ευθύνες και οι δύο γονείς.

Παρ' όλ' αυτά, κάποια θετική επίδραση της πανδημίας στην ισότητα των δύο φύλων διαφαίνεται. Αυτή η πανδημία φέρνει ένα σημαντικό μάθημα για τις μητέρες και τους πατέρες ακαδημαϊκούς και μια «εξαναγκασμένη» αλλαγή και βραχυπρόθεσμη αναδιοργάνωση της φροντίδας των παιδιών και του απλήρωτου χρόνου εργασίας για τις ανάγκες του σπιτιού, που ευελπιστούμε ότι μακροπρόθεσμα θα αλλάξει έναν κανόνα.

Στη μετα-COVID-19 εποχή, θα πρέπει να εξετάσουμε σοβαρά το ερώτημα, αν νοιαζόμαστε για την ευημερία του μισού παγκόσμιου πληθυσμού (γυναίκες) και αν επιθυμούμε η ενσυναίσθηση, η λογική και η αλληλεγγύη να χαρακτηρίσουν τα πανεπιστήμια μας. Οι κυβερνήσεις και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πρέπει να λάβουν υπόψη τη διάσταση του φύλου, τόσο στο έμμεσο όσο και στο άμεσο μέλλον, για ένα πανεπιστήμιο βιώσιμο στα πλαίσια των στόχων βιωσιμότητας το οποίο θα αγκαλιάζει όλα τα φύλα χωρίς στερεότυπα.

Μπορούμε να βγούμε από αυτήν την πανδημία όλοι μας πιο ισότιμοι/ες, αλληλέγγυοι/ες και δυνατοί/ες τα μέλη των κοινοτήτων μας.

Ευχαριστίες

European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 741672.

Βιβλιογραφία

1. Henriques M., (2020). Why COVID-19 is different for men and women? BBC FUTURE, 13th April 2020.
2. Hupkau C, Petrongolo B, (2020). COVID-19 and gender gaps: Latest evidence and lessons from the UK VOX CEPR Policy Portal (22 April 2020).
3. Wenham C, Smith J, Morgan R, (2020). COVID-19: the gendered impacts of the outbreak. THE LANCET, 395(10227):846-848.
4. Farrar J, Gupta G-R, (2020). Why we need women's leadership in the COVID-19 response. World Economic Forum, 3 April 2020.
5. WHO (2019). Novel Coronavirus (2019-nCoV): STRATEGIC PREPAREDNESS AND RESPONSE PLAN. World Health Organisation.
6. EIGE, (2020). COVID-19 and gender equality. European Institute for Gender Equality. (assessed 6 May 2020) <https://eige.europa.eu/topics/health/COVID-19-and-gender-equality>.
7. Talani L-S, Giusti S, (2017). Women in the Mediterranean: Still Discriminated Against? Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 19(5):461-463.
8. Amano-Patiño N, Faraglia, E, Giannitsarou Ch., Hasna Z, (2020). Who is doing new research in the time of COVID-19? Not the female economists. VOX CEPR Policy Portal, 02 May 2020. <https://voxeu.org/article/who-doing-new-research-time-COVID-19-not-female-economists>.
9. Caron P, (2020). COVID-19 Is Disproportionately Impacting Research By Women Faculty. Tax Prof Blog, May 7, 2020. https://taxprof.typepad.com/taxprof_blog/2020/05/COVID-19-is-disproportionately-research-by-women-faculty.html

10. Farré L, and González L, (2019). Does paternity leave reduce fertility? Journal Public Economics, 172: 52-66.
11. Mas A. and Pallais A. (2017). Valuing Alternative Work Arrangements. American Economic Review 107: 3288-3319.
12. Flaherty C, (2020). No Room of One's Own. INSIDE HIGHERED April 21, 2020.
13. Minello A, (2020). The pandemic and the female academic. NATURE, WORLD VIEW 17 APRIL 2020.
14. Roy K, (2020). Here's how to achieve gender equality after the pandemic. World Economic Forum. 25 Apr 2020. <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/how-to-achieve-gender-equality-after-pandemic/>
15. Zabaniotou A, (2020). Towards Gender Equality in Higher Education Institutions: Equal Female Academics in the Mediterranean during and after the COVID-19 pandemic. Higher Education after the COVID-19 crisis. GLOBAL UNIVERSITY NETWORK FOR INNOVATION. (<http://www.guninetwork.org/report/towards-gender-equality-higher-education-institutions-equal-female-academics-mediterranean>).